

Partea a II-a: Scurt istoric al înființării și funcționării Comunităților Europene și al Uniunii Europene

Capitolul 1: Ideea înființării unei Europe Unite

De la răpirea Europei legendare de către Zeus¹⁶ și până la înființarea Uniunii Europene ca putere economică și politică mondială a trecut multă vreme, dar nu fără ca ideea unei uniuni între popoarele, națiunile europene să nu fi fost descoperită, tratată și dezvoltată de către filosofi, scriitori, regi, împărați, istorici, juriști, politicieni și oameni de știință de pe bătrânul continent.

Cuvântul Europa din punct de vedere etimologic provine din limba greacă și în istoria antică în timpul războaielor persane era folosită ca denumire pentru peninsula greacă. După aceea, odată cu extinderea Imperiului Roman și după migrația triburilor germanice această denumire s-a extins și pentru denumirea vestului și nordului continentului.

Istoricul UE înseamnă istoria împăcării între națiuni vrăjmașe de secole, înseamnă crearea unui nou sistem economic, juridic și politic inter(supra)statal unde principiul suveranității are un rol secundar dar în

¹⁶ Potrivit legendei, Europa a fost unica fiică a regelui Agenors și reginei Telephossa din Canaan (Fenicia). Ea a avut cinci frați: Kadenos, Kilix, Phineus, Phoinix și Thosos. Frumusețea lui Europa a atras atenția lui Zeus, care într-o zi când Europa se plimba împreună cu prietenele sale pe coasta din Tyros, a luat forma unui taur alb care era blând ca un miel și avea pietre prețioase în loc de coarne.

Europa văzând animalul blând a pus ghirlande de flori în jurul gâtului acestuia și i-a venit ideea de a se urca pe spatele lui. Taurul însă a intrat brusc în mare și a înotat cu Europa în spate până pe insula Creta. Aici Zeus s-a transformat într-o pasăre (așa cum a procedat și în cazul lui Hera) și a violat-o pe Europa. Din această relație s-au născut trei gemeni: Minos, Radhamantys și Sarpedon. Potrivit legendei tatăl Europei, Agenors era fiul lui Poseidon și Lybia. Ultima a fost fiica lui Epophos al cărei tată era tot Zeus. Astfel Zeus în același timp era străbunicul lui Europa și tatăl copiilor acestuia. Frații lui Europa au plecat în căutarea acesteia, dar fără rezultat. Minos a devenit regele Cretei și l-a alungat pe Sarpedon care s-a stabilit în Kikilia, iar Rhadamantys a fost cunoscut ca legiuitor foarte înțelept (se spune că el este cel care a inventat starea de necesitate în drept). A se vedea în acest sens: Ernst Strouhal: „Europa, eine exzentrische Familie“, VISA-Magazin, nr. 2/1998, Wien, p. 8-10.

același timp primordial (teoria subsidiarității), înseamnă istoricul creării unei insule de stabilitate și prosperitate capabilă să ajute și pe celelalte state și să asigure un climat de securitate într-o regiune confruntată anterior aproape permanent de războaie.

Din punct de vedere al compoziției etnice, Europa, cu mici excepții este continentul popoarelor de origine germană, romană și slavă care fac parte din marea familie a popoarelor indo-europene, iar din punct de vedere religios putem afirma de asemenea cu mici excepții, că Europa este continentul creștin. Această omogenitate însă este relativă și de suprafață, spațiul geografic dintre Oceanul Atlantic, Munții Ural, Oceanul Înghețat și Marea Mediterană cunoscând de a lungul istoriei foarte multe divergențe și conflicte. Ca o replică, ca un reflex de supraviețuire față de aceste conflicte a apărut mai ales în vestul continentului ideea unei uniuni europene.

Diversi autori din domeniul dreptului comunitar au căutat originile unei uniuni europene încă în istoria antică sau medievală. Sintetizând străduințele lor printr-un mic artificiu de prezentare istorică putem enumera ca surse de inspirație sau modele istorice pentru actualul proces de integrare și unificare europeană, cel puțin următoarele :

- Primul exemplu ar fi Imperiul Roman coeziunea căruia a fost asigurată de dreptul roman și de administrația unitară.
- Imperiul Caroling (Romano-German) sub conducerea lui Carol cel Mare între 768-814 poate fi amintită ca o uniune creată cu sabia și crucea în Europa de Vest, care însă odată cu moartea împăratului s-a desființat.
- În 1306 Dante Alighieri în opera sa „De Monarchia“ solicită crearea unei monarhii europene universale sub un împărat romano-german, sub legi unitare, dar cu păstrarea independenței domnitorilor din fiecare țară.
- În 1307 juristul francez Pierre Dubois în opera sa „De recuperatione Terrae Sanctae“ propune crearea unei Europe unite din punct de vedere politic, ca o condiție pentru păstrarea păcii pe continent și a recuceririi Ierusalimului, dar spre deosebire de Dante nu a fost pentru un monarh unic, ci a văzut garanția unității în înființarea unei Curți de Justiție Europene formată din înțelepții clerici și laici ai vremii. Această curte însă ar fi fost subordonată Sfântului Scaun. În concepția lui Dubois Adunarea Permanentă a Statelor sau Consiliul urma să ia măsuri împotriva celor care ar fi încălcat pacea de pe continent.

- 1461 - Georg Podiebrad regele Cehiei (Boemiei) propune crearea unei alianțe federale a monarhilor din Europa în care hotărârile să fie luate pe baza votului majoritar („Planul unei alianțe și tratat federal între regele Ludovic al XI-lea, regele Georg al Boemiei și Înalțul Consiliu din Veneția, de rezistență împotriva turcilor”). El a venit cu o propunere progresistă, solicitând crearea unei federații europene în care statele membre independente sunt supuse unor legi comune internaționale, adoptate într-o Adunare Comună, federație care dispune de armată comună și buget comun. Modelul propus de acest rege este cel mai apropiat de modelul supranațional, dar nu a fost acceptat deoarece nu rezerva nici un rol papalității.
- În 1605 Tomasso Campanella vorbește despre avantajele unei uniuni economice în opera sa „Monarchia Messiae”.
- Tot în secolul XVII abatele francez Emeric Crucé (în „Le Nouveau Cynee”) a pus la baza unificării Europei împăcarea dintre religii, considerând necesară inclusiv participarea Turciei. Comenius a vrut să instituționalizeze influența oamenilor de știință într-o federație europeană, în timp ce William Penn a propus crearea unui Parlament European, ca loc de întâlnire a reprezentanților tuturor popoarelor de pe continent.
- În 1693 William Penn (primul guvernator al Pennsylvaniei) în opera sa „An Essay Towards the Present and Future Peace of Europe By the Establishment of an European Dyet, Parliament, or Estates” a elaborat un proiect al Uniunii Europene. Scopul acestei uniuni trebuia să fie asigurarea păcii și a bunăstării locuitorilor din Europa. El propunea înființarea unui organ din care să facă parte reprezentanții statelor importante din acea vreme, care să adopte legi obligatorii monarhilor pe baza unui vot ponderat care să aibă la bază potențialul economic al statelor în cauză¹⁷.
- Un alt exemplu de unitate europeană a arătat biserica catolică, mai puțin prin cruciade și inchiziție, ci prin exemplul conducerii sale centrale și supranaționale, ierarhizarea strictă a administrației, dogma sa unitară, angajamentul ei cultural și

¹⁷ Statele membre ar fi fost: Imperiul Roman cel Sfânt, Franța, Spania, Italia, Anglia, Portugalia, Suedia, Danemarca, Polonia, Veneția, cele 7 provincii, cele 13 cantoane, Holstein, Turcia și Rusia.

social (școli, mănăstiri, spitale) prin identitatea sa proprie manifestată prin obiceiurile religioase și până în stilul de arhitectură a bisericilor și domurilor europene edificând un veritabil „Sacrum imperium”¹⁸.

- În secolul XVIII abatele francez Saint-Pierre vorbește în opera sa „Le projet de paix perpetuelle” (1713) despre crearea uniunii europene, iar economistul englez Jeremy Bentham în planul său despre „Pacea eternă” vede în Europa Unită o confederație de state care ar dispune de un sistem de apărare comun. În această linie s-a înscris și filosoful Immanuel Kant în opera sa „Zum Ewigen Frieden” (1794), care însă în asociația de state propusă a inclus și membrii din afara continentului european.
- Au existat modele și în domeniul uniunii economico-comerciale, cum a fost „uniunea vamală prusacă” între 1834-1867, despre care marele economist Friedrich List spunea că „uniunea comercială (economică) și cea politică sunt gemene, una nu se poate naște fără a nu fi urmată de cealaltă”, precizare care în cazul UE a fost împlinită, cele trei comunități economice fiind urmate de o uniune politică.
- În secolul al XIX-lea, la Congresul de pace de la Paris din 1849 celebrul scriitor francez Victor Hugo prevestea că „Va veni ziua aceea când vom trăi ca cele două grupări imense Statele Unite ale Americii și Statele Unite ale Europei să-și dea mâna peste oceanul care îi împarte și prin aceasta își vor schimba stăpânul multe produse și va înflori comerțul și industria”. În același secol contele Saint-Simon ca socialist utopist în opera sa „Planul de organizare a societății europene” vorbește despre necesitatea creării unui Parlament European.

În intervalul dintre cele două războaie mondiale cele mai semnificative inițiative pentru crearea unei Europe unite au fost următoarele :

- În 1919 contele austriac Richard Nikolas Coudenhove-Kalergi a pus bazele Uniunii Paneuropene, care avea scopul de a unifica cele 26 democrații (formale) existente la acea vreme în Europa, într-o federație după modelul Uniunii Panamericane, „Statele

¹⁸ Papa Ioan Paul al II-lea în legătură cu procesul de integrare a arătat că: „Sfântul protector al Europei nu este numai Sfântul Benedict, dar și Sfinții Ciril și Metod”, iar în legătură cu ecumenism spunea: „Europa are nevoie de aer pentru a respira, Europa are nevoie de uși și ferestre deschise, deschizătorii de uși sunt creștinii”.

Unite ale Europei“ urmând să reprezinte o nouă grupare de puteri pe lângă puterile deja existente (SUA, Anglia, Rusia, Japonia). Coudenhove-Kalergi în cartea sa din 1923 intitulată „Paneuropa“ a tratat pe larg ideea unei uniuni vamale, a organelor comune și a economiei unite. O carte asemănătoare este opera „Revolta maselor“ scrisă în 1930 de omul de știință spaniol Ortega y Gasset, care aduce diferite concepții despre Europa Unită¹⁹.

- În 05.09.1929 ministrul de externe francez Aristide Briand, la vremea aceea președintele Societății Națiunilor, în fața Adunării a X-a a S.N. într-o prelegere celebră a atras atenția guvernelor europene asupra necesității înființării unei uniuni. Această inițiativă ulterior a fost aprobată și de ministrul de externe german Gustav Stresemann, iar Aristide Briand a fost însărcinat până la urmă de reprezentanții a 27 de state europene membre ale S.N. să elaboreze și să aducă la cunoștința guvernelor un memorandum în acest domeniu care a fost realizat în mai 1930 și purta titlul „Memorandum sur l’organisation d’un regiune d’union federale européenne“. Planul însă s-a lovit mai ales de opoziția lui Mussolini care solicita împărțirea coloniilor britanice între satele europene.
- Un curent interesant în domeniu a fost cel reprezentat de forțele de rezistență din Danemarca, Franța, Italia, Iugoslavia, Cehoslovacia și Germania reprezentanții cărora în cursul celui de al doilea război mondial s-au întâlnit de 5 ori la Geneva, sub egida „Federație în loc de anarhie“, căutând o soluție pentru problemele continentului european. Ideile lor de bază au fost consemnate într-o „Declarație despre cooperarea europeană“ în care au scos în evidență printre altele că „anarhia creată de 30 de state suverane în Europa trebuie învinsă prin crearea unei ordini federale ale popoarelor europene, ordine care în viitor ar trebui: să facă imposibilă războaiele între statele europene; să împiedice conflictele din teritoriile cu populație de etnie mixtă; să împiedice politica de hegemonie în Europa; să pună bazele unei reconstrucții economice comune; să limiteze dreptul de suveranitate în domenii cum ar fi: apărarea, relațiile externe politice și economice; să facă posibilă rezolvarea problemelor

¹⁹ A se vedea în: Kende Tamás, Szűcs Tamás: Európai Közjog és Politika, Editura OSIRIS, Budapest, 2002, p. 11-12.

fiecărui popor în conformitate cu trăsăturile sale etnice și culturale.

- Ca inițiativă mai puțin democratică este cea a lui Winston Churchill care în 21.03.1943 a vorbit despre crearea unei federații de state europene sub conducerea Angliei și cu excluderea Uniunii Sovietice.

Capitolul 2: Etapele creării și dezvoltării Comunităților Europene și a Uniunii Europene

De la sfârșitul celui de al doilea război mondial și până în prezent s-a desfășurat și este în curs de desfășurare adevărata istorie a integrării europene care poate fi împărțită din punct de vedere cronologic în următoarele subperioade²⁰ :

1945-1949 de pregătire a înființării

1950-1960 de înființare

1961-1969 de criză și de consolidare

1970-1989 de avânt al procesului de integrare

1990-2003 de adâncire și de pregătire pentru extinderea spre Est

2004-2008 de extindere a UE spre Est

1. Perioada 1945-1949 de pregătire a înființării Comunităților europene

La Conferința de la Ialta în „Declarația privind Europa eliberată”, Stalin, Roosevelt și Churchill enunță „dreptul popoarelor de a crea structuri democratice după propria lor alegere”, dar după capitularea Wehrmacht-ului (09.05.1945), are loc împărțirea Europei într-o zonă estică comunistă care se dezvoltă pe baza economiei planificate și o zonă vestică a democrației pluraliste și a economiei de piață.

Această perioadă este marcată și de activitatea mișcărilor unioniste cum ar fi „Comite Francais pour la Federation Europeenne” (înființat în 1944 de rezistența franceză), Mișcarea Europeană, Uniunea Europa, Uniunea Federaliștilor Europeni care promovau ideea unificării europene.

²⁰ A se vedea în acest sens Stephan Breitenmoser: Praxis des Europarechtes, Editura Österreich Verlag, wien, 1996, p. 79.

La 25.03.1945 Altiero Spinelli²¹ a depus în cadrul Comitetului Francez pentru Federalizarea Europei, proiectul unei Europe Unite, concepută în mod federalist (în 1984 el va elabora proiectul UE).

În 19.09.1946 Winston Churchill cu ocazia unei prelegeri ținute la Universitatea din Zürich solicită crearea „Statelor Unite ale Europei” dar fără participarea Angliei (Commonwealth). Tot el a folosit în 16.03.1946 expresia „Cortina de fier” într-un discurs ținut la Fulton (Missouri). În 12.03.1947 are loc lansarea Doctrinei-Truman, prin care se promitea ajutor militar și economic popoarelor dornice să-și apere libertatea și independența

În 29.10.1947 Belgia, Olanda și Luxemburg se constituie într-o uniune vamală numită BENELUX.

În 04.03.1947 Franța și Anglia au semnat un tratat de apărare (la Dunkerque) comună împotriva unui eventual atac din partea Germaniei, care prin aderarea „țărilor Benelux” odată cu semnarea „Pactului de la Bruxelles” (17.03.1948) s-a transformat în Uniunea de Vest (Westunion).

În 1947 cu scopul acceptării ajutorului economic american (13,6 miliarde USD) acordat prin așa numitul „Plan-Marshall” (lansat de ministrul de externe american George Marshall în cadrul unui discurs ținut la Universitatea Harvard) 16 state europene s-au grupat în Comitetul European de Cooperare Economică (CECE) care ulterior (16.04.1948) s-a transformat în Organizația Europeană de Cooperare Economică (OECE)²² format din 17 state: Belgia, Danemarca, Anglia, Franța, Grecia, Irlanda, Islanda, Austria, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Suedia, Elveția, Turcia, Germania (asociați Yugoslavia și Finlanda). Ungaria și Cehoslovacia au fost împiedicate de URSS să accepte ajutorul, pentru a limita expansiunea „Imperialismului dolarilor”.

Tot în această perioadă sunt înființate Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) (11.04.1949 la Washington) și Consiliul Europei (05.05.1949 la Londra). Iar ca replică la aceasta inițiativă țările „Blocului socialist” au înființat la 25.01.1949 Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (COMECON), state membre fiind: URSS, Polonia, Ungaria, România, Cehoslovacia, Bulgaria, Albania, RDG.

²¹ Altiero Spinelli (1908-1986) a fost un europolitician italian, care a colaborat cu Robert Schumann și Jean Monnet.

²² Primul președinte al OECE a fost belgianul Paul Henri Spaak

2. Perioada 1950-1960 de înființare a Comunităților Europene.

În 09.05.1950²³ ministrul de externe francez Robert Schuman elaborează împreună cu consilierul lui, Jean Monnet²⁴ un plan privind înființarea „Uniunii Montane” cu scopul împiedicării izbucnirii unui nou război între Franța și Germania, prin crearea unei autorități care să controleze producția de cărbune și oțel din cele două state. Pe baza acestui plan șefii de stat și de guvern din Germania, Franța, Olanda, Italia, Belgia, Luxemburg după un an de negocieri în 27.03.1951 au parafat iar în 18.04.1951 au semnat la Paris Tratatul de înființare a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO), tratat ce a intrat în vigoare în 23.07.1952 și marchează începutul comunităților europene. Primul președinte al Înaltei Autorități a fost Jean Monnet, al Consiliului Ministerial Special, Konrad Adenauer, Adunarea Comună a fost condusă de belgianul Paul Henri Spaak²⁵, iar Curtea de Justiție de către Massimo Pilotti. La 30 decembrie 1952 a apărut primul Jurnal Oficial al CECO.

Comunitatea, denumită și „Europa celor 6”, era o mică Europă cu conducere franceză, cu sediul principal în Luxemburg, în care francezii cu prețul renunțării la o parte din suveranitate controlau potențialul german, iar nemții deși controlați, au ajuns să fie reabilitați și tratați ca parteneri cu drepturi egale. Nu trebuie însă uitat că realizatorii acestui tratat: Robert Schumann, Alcide de Gasperi și Konrad Adenauer făceau parte toți din marea familie politică a partidelor creștin-democrate.

Țările membre CECO au semnat la 27.05.1952 și un tratat privind înființarea unei Comunități Europene de Apărare (pe baza planului întocmit de René Pleven, primul ministru francez), care însă nefiind ratificat de Franța în 1954 nu a intrat în vigoare. O altă încercare notabilă în domeniul militar a fost Tratatul de la Bruxelles prin care cu participarea

²³ În amintirea acestei date de cotitură în procesul de integrare europeană, data de 9 mai a fost declarată „Zi europeană”. A se vedea în acest sens, Pascal Fontaine: Ein neues Konzept für Europa. Die Erklärung von Robert Schuman, 1950-2000, Comisia Europeană, 2000, p.11-15. În 2005 Parlamentul din Estonia a respins sărbătorirea zilei de 9 mai, invocând faptul că la 09.05.1940 trupele sovietice au ocupat țările baltice.

²⁴ Jean Monnet în perioada 1919-1923 a fost secretarul Societății Națiunilor, iar în 1950 era directorul Institutului de Planificare din Franța. În 1976 a devenit primul „cetățean de onoare” al Europei.

²⁵ Paul Henri Spaak în 1951 declara: „Ori ne izolăm în spatele Angliei și renunțăm la crearea Uniunii Europene, ori vom crea Uniunea Europeană fără Anglia”. Neaderarea Angliei ar fi însemnat evitarea apariției unei puteri de frânare și împiedicarea expansiunii agresive a limbii engleze.

Franței, Angliei, Olandei, Belgiei și Luxemburgului în 1948 a luat ființă Uniunea de Vest (Western European Union) care în 1955, după aderarea Germaniei și Italiei se transformă în Uniunea Europei Occidentale (UEO)²⁶ care este o organizație de apărare paralelă cu NATO.

La 5.12.1951 Suedia, Danemarca și Norvegia înființează Consiliul Nordic (organizație economică).

În 1953 a fost deschisă Piața Comună pentru produsele CECO și în 06.06.1954 a fost transmisă prima emisiune „Eurovision”.

În 1955 țările socialiste semnează Pactul de la Varșovia (Tratat de prietenie, cooperare și sprijin reciproc) prin care inițiază o cooperare în domeniul militar.

În data de 01-02.06.1955 a avut loc Conferința de la Messina a miniștrilor de externe CECO, unde pe baza Memorandumului țărilor Benelux a fost elaborat un program cu 6 puncte și a fost format un comitet sub președinția lui Paul Henri Spaak²⁷ pentru elaborarea unui plan privind crearea unei comunități economice și a unei nucleare. Comitetul a depus un raport în această temă la 27.04.1956, pe baza căruia un alt comitet format din reprezentanții guvernelor înființat la Conferința miniștrilor de externe CECO din Veneția (29-30.05.1956) a fost chemat să elaboreze textul concret al tratatelor de înființare.

Pe data de 25.03.1957 în Capitoliul din Roma are loc semnarea tratatelor de înființare ale Comunității Economice Europene (CEE) și Comunității Europene a Energiei Atomice (CEEA sau EURATOM) (intrate în vigoare la 01.01.1958) de către cele 6 state fondatoare ale CECO. Scopurile principale ale CEE sunt, crearea unei uniuni vamale pe teritoriul statelor membre și crearea unei piețe comune cu asigurarea liberei circulații a mărfurilor, persoanelor, capitalurilor și a serviciilor. Sarcina principală pentru EURATOM este controlul industriei nucleare și asigurarea cooperării în acest domeniu. Însă chiar și în această perioadă de început dezideratul reprezentanților statelor membre era de a depune în același timp bazele cooperării politice. În acest sens reprezentativă este declarația reprezentantului Germaniei, Walter Hallstein primul președinte al Comisiei, care a spus : „Noi nu integrăm economie ci

²⁶ Scopurile UEO sunt: menținerea păcii și securității internaționale, chiar și prin rezistență împotriva oricărei politici de agresiune; promovarea unității Europei; cooperarea strânsă cu NATO; întărirea și menținerea democrației, a libertății personale și politice, a tradițiilor constituționale și a respectului față de lege; întărirea coeziunii economice, sociale și culturale.

²⁷ Paul Henri Spaak (1899-1972) în perioada 1947-1949 a fost prim-ministrul Belgiei.

politică. Nu vom împărți numai mobila, ci vom construi împreună o casă nouă și mai spațioasă”²⁸.

Tot în 1957 prin „Convenția relativă privind organele comunitare comune” cele trei comunități au dobândit două organe comune : Curtea de Justiție și Parlamentul. În rest CECO și-a păstrat Înalta Autoritate și Consiliul Ministerial, iar CEE și EURATOM au beneficiat de serviciile a câte unei Comisii, Consiliu Ministerial respectiv de un Comitet Economic și Social comun. La începutul anului 1958 a avut loc și înființarea Băncii Europene de Investiții (BEI) ca instituție comunitară autonomă cu sediul la Luxemburg.

În domeniul financiar-vamal în 1958 are loc scăderea taxelor vamale interne și intră în vigoare Convenția Monetară Europeană în vederea stabilizării sistemului monetar care înlocuiește Uniunea Europeană de Plăți fondată în 1951. Tot în acest an, șapte state membre ale Organizației Europene pentru Cooperare Economică (OECE) (Anglia, Austria, Danemarca, Elveția, Norvegia, Portugalia și Suedia) adoptă la Stockholm tratatul de bază al Asociației Europene a Liberului Schimb (AELS) care va intra în vigoare în data de 04.01.1960 ca o replică la înființarea comunităților, cu scopul reducerii treptate a taxelor vamale și a limitărilor cantitative în comerțul dintre ele.

3. Perioada 1960-1969 de criză și de consolidare a celor trei Comunități

1960 începe cu trecerea la prima egalizare parțială a vămile între statele membre ca o treaptă a trecerii la sistemul taxelor vamale externe unice, iar în cursul aceluiași an se adoptă primul regulament comunitar privind deplasarea liberă a forței de muncă pe teritoriul comunitar. La 30.07.1960 are loc întâlnirea de Gaulle - Adenauer la Palatul Rambouillet, unde primul propune o întâlnire periodică în cadrul unei Conferințe permanente a tuturor șefilor de state și de guverne.

Din 01.10.1961 OECE se transformă în Organizația Europeană de Cooperare și Dezvoltare (OECD) cu participarea SUA și Canada pe lângă membrii vechi, considerându-se că procesul reconstrucției Europei Occidentale a luat sfârșit și urmează o etapă a dezvoltării.

În 1963 Franța și Germania semnează Tratatul Elysée (tratad de prietenie) prin care au convenit că se vor consulta în mod reciproc în probleme de politică externă. La 25.06.1963 președintele american J.F.

²⁸ A se vedea în acest sens Derek W. Urwin : The Community of Europe. A History of European Integration since 1945. Editura Longman, London, New-York, 1998, p. 40.

Kennedy într-un discurs ținut în celebra „Paulskirche” din Frankfurt propune crearea unui „parteneriat atlantic” în domeniul politicii externe.

Două eșecuri în această perioadă au reprezentat Planul-Mansholt și Planul-Fouchet. Sicco Leendert Mansholt în calitate de comisar din partea Olandei pentru agricultură a văzut reforma agriculturii în: creșterea productivității, promovarea realizării unor ferme mai mari, reducerea numărului celor care lucrează în acest domeniu și scoaterea a 10 % din terenuri din producție, însă datorită opoziției agricultorilor planul nu a putut fi realizat. Planul-Fouchet²⁹ propus de francezi a propus o cooperare pe planul politicii externe, apărării, științei și culturii, în care francezii ar fi avut un rol conducător. Planul reflecta concepția lui De Gaulle care susținea că Europa poate fi puternică fără SUA, însă celelalte cinci state nu puteau închipui securitatea Europei Occidentale fără ajutor american³⁰.

Anul 1965 începe promițător pentru cursul integrării europene prin semnarea „Tratatului de fuziune” potrivit căruia are loc unificarea organelor comunitare principale ale celor trei comunități, urmând ca noile organe să fie : Parlamentul European (rebotezat în 30.03.1962 din Adunarea Parlamentară Europeană) , Comisia Europeană, Consiliul Ministerial și Curtea de Justiție. Unificarea organelor nu înseamnă însă și unificarea celor trei Comunități, aceștia păstrându-și în continuare existența lor de sine stătătoare iar organelor comune revenind atribuții și obligații specifice fiecăreia dintre cele trei comunități.

În 30.06.1965 însă izbucnește cea mai profundă criză din istoria integrării europene când Franța refuzând propunerile Comisiei de finanțare a pieței agrare va rămâne timp de 7 luni departe de la toate ședințele Consiliului Ministerial aplicând așa zisa „politică a scaunului gol”, încercând prin aceasta împiedicarea trecerii la sistemul votului majoritar în adoptarea deciziilor așa cum prevedeau tratatele comunitare. De fapt președintele Charles de Gaulle dorea să păstreze dreptul la veto al statelor membre și se opunea aderării Angliei.

La conferința miniștrilor de externe ale CEE (28-29.01.1966) criza „scaunului gol” ia sfârșit prin „Compromisul de la Luxemburg” care prevede posibilitatea renunțării la sistemul votului majoritar în cazul în care prin decizia ce se va lua sunt afectate interesele vitale ale unui stat

²⁹ Christian Fouchet (1911-1974) a fost politicianul și diplomatul francez însărcinat să elaboreze planul.

³⁰ Nu trebuie uitat că în acea perioadă la 13.08.1961 a început construcția „Zidului Berlinului”, iar în 1962 abia a fost dezamorsată „criza cubaneză” (22-28.10.1962), după care submarinele britanice au fost echipate de americani cu rachete nucleare de tip „Polaris”.

membru. Acest lucru însemna păstrarea de facto a votului prin unanimitate.

Uniunea Vamală preconizată de Tratatul CEE, planificată pentru 31.12.1969 este realizată cu 18 luni mai repede la 01.07.1968, acest lucru însemnând abrogarea tuturor taxelor vamale interne pentru produsele industriale și meșteșugărești, interzicerea politicii contingentărilor sau limitărilor cantitative și introducerea unor taxe vamale comune în comerțul cu state terțe.

După ce în 1963 CEE a încheiat un tratat de asociere la Yaounde (Camerun) cu 17 state africane și Madagascar, în 1968 urmând politica sa de colaborare cu statele în curs de dezvoltare, încheie tratatul de asociere denumit „Tratatul de la Arusha” cu Tanzania, Uganda și Kenia. În 1969 are loc semnarea Tratatului Yaounde II.

În 1969 odată cu retragerea lui Charles de Gaulle de la președinție, ia sfârșit și politica obstrucționistă a Franței. Noul președinte Georges Pompidou a inițiat o întâlnire la nivel înalt la Haga, unde șefii de stat și de guverne au căzut de acord privind primirea de noi membrii și despre realizarea treptată a unei uniuni economice și monetare până în anul 1980.

4. Perioada 1970-1989 de avânt în procesul de integrare europeană

Din 01.01.1970 începe politica comună de comerț exterior și se preconizează ca din 1975 Comunitățile să treacă la mijloace de finanțare proprii. Pe planul politicii externe se acceptă „Planul Davignon”³¹ ca fundament pentru cooperarea Cooperarea Politică Europeană (1970). Din 01.02.1971 intră în vigoare politica comună de pescuit, respectiv tratatele de asociere cu teritoriile extraeuropene ale statelor membre și se introduce „Sistemul preferințelor vamale generale” în comerțul cu 91 de state în curs de dezvoltare neasociate.

Optimismul acestei perioade este ilustrată și prin adoptarea Planului-Werner. Pierre Werner era un politician luxemburghez, care a propus înființarea treptată până în 1980 a Uniunii Economice și Monetare. Acest lucru ar fi însemnat armonizarea treptată a politicilor monetare naționale, înghețarea cursurilor valutare și introducerea unei monede unice³². Din

³¹ Etienne Davignon (1932-) este un politician belgian, care în perioada 1977-1985 a fost comisar în probleme de industrie.

³² Kende Tamás, Szűcs Tamás, op. cit. p. 23.

păcate reușita acestui plan a fost compromisă prin ridicarea convertibilității dolarului cu aur³³.

Ca reacție la destabilizarea financiară mondială cauzată de prăbușirea sistemului monetar de la Bretton Woods, comunitățile introduc în 24.04.1972 cursul de schimb european, numit și „Șarpele valutar”, care avea menirea de a obliga statele participante ca prin cooperare între ele și cumpărări intervenționiste pe piețele de devize, să mențină monedele naționale la un nivel stabilit de comun acord de la care să nu permită fluctuații mai mari de 2,5% în minus sau în plus.

1 ianuarie 1973 aduce primul val de extindere a CE prin aderarea Angliei³⁴, Danemarcei și a Irlandei. Norvegienii au votat împotriva aderării cu 53,5% a voturilor la o prezență la urne de 46,5%.

În 11.10.1974 Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite (ONU) acordă prin consens statutul de observator celor trei comunități europene.

În 10.12.1974 la întâlnirea de vârf a șefilor de stat și de guverne din Paris la propunerea președintelui francez Valery Giscard d'Estaing s-a decis ca din anul 1975 aceste întâlniri să poartă denumirea de Consiliu European și în viitor să se întrunească de cel puțin trei ori pe an. Consiliul European a devenit astfel un for suprem care trasează direcțiile de acțiune și de dezvoltare ale comunităților fără a avea calitatea de organ comunitar (prima întâlnire oficială a avut loc la Dublin în 11.03.1975).

La 28.02.1975 a fost semnată Convenția Lomé între CEE și 46 de state din zona Africa-Caraibe-Pacific (ACP) care a abrogat Tratatul Arusha și Yaounde.

În martie 1975 se înființează Comitetul pentru politica regională și Fondul Regional European (asigurarea coeziunii = dezvoltare uniformă) și este semnată Convenția de la Bruxelles, privind înființarea Curții de Conturi Europene.

³³ La data de 15.08.1971 președintele american Richard Nixon a anunțat că SUA nu mai asigură convertibilitatea în aur al dolarului, declanșând o criză financiară mondială.

³⁴ Aderarea Angliei a fost până în prezent cea mai ieșită din comun. După ce Winston Churchill nu a vrut să transforme „leul britanic” într-o „provincie europeană” și britanicii au răspuns cu nu la invitația-ultimatum (24 de ore) a celor 6, de a participa la CECO, în anii '60 Anglia a solicitat aderarea la CEE. De această dată însă, la 14.01.1963 președintele De Gaulle a respins prin exercitarea dreptului de veto aderarea Angliei, pe motiv că nu este suficient de pregătită. Marea-Britanie s-a dovedit a fi un stat membru impredictibil, deoarece în anul următor aderării după ce labouriștii au câștigat alegerile, noul prim-ministru Harold Wilson a organizat un nou referendum privind aderarea, însă populația cu 67,2% voturi pro-aderare i-a acordat un vot de blam usturător.

În 1976 CEE a semnat Tratat de cooperare cu țările Maghreb (Algeria, Maroc, Tunisia), iar în 1977 cu țările Maschrik (Egipt, Iordania și Siria)

Începând din anul 1978 potrivit unei rezoluții adoptată de Parlamentul European ca denumire colectivă pentru cele trei comunități europene se poate folosi denumirea colectivă de „Comunitatea Europeană”. Tot în 1978 a avut loc prima întâlnire la nivel de experți între CEE și CAER (28.07.). În 1979 a fost semnat Tratatul Lome II, care în 1984 a fost urmat de cel de al III-lea Tratat Lome, de această dată cu participarea a 66 de state ACP. În 1989 cu 68 de state a fost semnat un al IV-lea astfel de tratat.

Din 01.01.1979 sistemul „șarpelui valutar” a fost schimbat de Sistemul Monetar European care avea trei elemente de bază: ECU (European Currency Unit), mecanismul de curs valutar și Fondul European de Cooperare Monetară. ECU stabilizează pe baza unui coș valutar a funcționat ca unitate de decont între statele membre în care greutatea valurilor naționale era determinată de cota de participare în circuitul comercial intern. În cadrul mecanismului de curs valutar era stabilită banda de fluctuație pentru monedele naționale între +/- 2,25 % (pentru unele monede +/- 6%), procentul de depreciere sau de apreciere în relațiile intervalutare. În cazul în care o valută avea derogări nepermise statul în cauză putea solicita de la Fondul susamintit credite de scurtă durată pentru echilibrarea cursului.

Între 07 și 10 iunie 1979 au avut loc primele alegeri generale și directe pentru desemnarea membrilor Parlamentului European cu o participare de cca. 61 % din partea electoratului. Până la această dată membrii parlamentului comunitar erau desemnați din rândul parlamentarilor naționali.

Din 1981 Grecia a devenit a zecea țară membră a comunităților³⁵.

1985 a adus primul și ultimul caz de până acum când un teritoriu european a părăsit Comunitatea, deoarece Groenlanda ca teritoriu danez care se bucură de autonomie, pe baza referendumului din 23.02.1982 a decis ieșirea din comunități. Din 1985 are statutul teritoriilor externe neeuropene, fiindu-i aplicabile regulile dreptului comunitar, cu excepția celor referitoare la reglementarea cotelor de pescuit.

Țările Benelux, Germania și Franța semnează în 1985 prima variantă a „Tratatului de la Schengen” prin care se prevede desființarea treptată a controalelor la granițele interne comune până în anul 1990 pentru circulația persoanelor.

³⁵ Grecia a fost primită datorită poziției sale geopolitice, negocierile de aderare fiind începute în pofida faptului că în 1976 Comisia a întocmit un raport de țară negativ și nu a propus începerea negocierilor.

Tot în 1985 au fost semnate Tratatul de aderare la CE ale Spaniei și Portugaliei, care au intrat în vigoare din 01.01.1986.

Începutul anilor '80 a fost marcată de diferite încercări pentru promovarea unei reforme și extinderea cooperării asupra domeniului politic, dintre care cele mai semnificative sunt următoarele: „Inițiativa Genscher-Colombo”³⁶ (1981); „Declarația festivă privind Uniunea Europeană adoptată de Consiliul European (1983); Proiectul privind înființarea unei Uniuni Europene elaborat de o comisie de experți sub conducerea lui Altiero Spinelli, care a fost adoptat de Parlamentul European (1984).

Anul 1985 a adus în poziții de conducere în Europa două personalități politice care au marcat următorul deceniu, unul în Vest, unul în Est: Jacques Delors și Mihail Gorbaciov.

Jacques Delors în calitate de președinte al Comisiei în același an a elaborat „Cartea Albă a pieții interne” în care a identificat problemele și deficiențele care împiedicau realizarea pieței comune³⁷ și a făcut 300 de propuneri concrete de directive. În mod simultan au fost date publicității Raportul-Dooge despre reforma instituțională și Raportul-Adonino care a elaborat concepția Europei Cetățenilor. Pe baza acestor documente în 1985 au început lucrările conferinței interguvernamentale de revizuire a tratatelor comunitare.

Anii 1986 și 1987 pot fi numiți anii primei reforme a dreptului comunitar originar, deoarece în 17.02.1986 a fost semnat „Actul Unic European” (AUE) care a intrat în vigoare din 01. iulie 1987. Prin AUE prevederile tratatelor comunitare au fost extinse asupra unor noi domenii de activitate cum ar fi cercetarea sau protecția mediului înconjurător și se preconizează crearea unei „piețe interne” până la sfârșitul anului 1992. Totodată drepturile Parlamentului European sunt extinse în procedura legislativă-decizională, iar în cadrul Consiliului se introduce din nou principiul votului majoritar. Prin AUE cooperarea politică europeană dobândește un suport juridic iar Consiliul European își dobândește ancorarea formală în dreptul primar, după ce în fapt a funcționat din anii '70.

³⁶ Ministrul de externe german Hans Dietrich Genscher și primul ministru italian Emilio Colombo au depus un plan pentru intensificarea cooperării politice și despre crearea Uniunii Europene.

³⁷ Piedicile erau de trei feluri: fizice (controalele vamale și de frontieră la granițele interne), tehnice (restricții echivalente taxelor vamale, procedurile de licitație publică a statelor, condițiile de îndeplinit pentru exercitarea unor profesii, furnizării unor servicii) și fiscale (cele legate de TVA și impozite).

La 26.05.1986 steagul care din 1955 aparținea Consiliului Europei reprezentând douăsprezece stele aurii aflate sub formă de cerc pe un drapel de culoare albastru închis, a devenit drapelul oficial al Comunităților³⁸.

În 1987 a fost lansat programul „Erasmus” pentru mobilitatea studenților.

De numele lui Jacques Delors³⁹ se leagă din această perioadă Pachetul intitulat „Actul Unic European - o nouă frontieră pentru Europa” care împărțit în perioada 1988-1992 și 1993-1999 conținea în mod amănunțit fondurile destinate dezvoltării regionale și structurale, respectiv elaborarea „Cartei drepturilor sociale fundamentale a lucrătorilor” (Carta Socială).

În 1989 pentru descongestionarea volumului de activitate de la CJE a fost înființat Tribunalul de Primă Instanță.

În aprilie 1987 Mihail Gorbaciov într-un discurs ținut la Praga vorbește despre „noul rol al Europei în lume” și lansează ideea „casei comune europene”. Laureatul premiului Nobel în 1990, astfel a dat semnalul pentru reforme în Europa de Est. În 1988 în fața AG ONU a declarat că va retrage cei 240.000 de soldați sovietici din țările Europei de Est. La 27.06.1989 Alois Mock și Gyula Horn (miniștrii de externe din Austria și Ungaria) într-un gest simbolic au călcat la granița comună în mod reciproc prin „cortina de fier”. Grupul statelor G-7⁴⁰ a lansat Programul PHARE (Poland, Hungary: Assistance for the Reconstruction of their Economies), iar la 11.09.1989 Ungaria a deschis granițele cu Austria și 57.000 de cetățeni est-germani au ajuns prin Austria în Germania. La 09.11.1989 a căzut „zidul Berlinului”, iar în 16.12.1989 a izbucnit revoluția anticeaușistă din România.

³⁸ Simbolurile CE și UE de a lungul timpului s-au înmulțit în prezent UE având pe lângă ziua oficială (9 mai), un imn oficial (Simfonia a IX-a sau „Oda bucuriei” de Ludwig van Beethoven), moneda „euro” (€) și chiar și un slogan european oficial („Unitate în diversitate”). În 13.06.1985 Consiliul Miniștrilor de cultură a decis ca în fiecare an câte un oraș european să fie declarat „capitală culturală europeană”, primul oraș care a primit acest titlu fiind Atena.

³⁹ În timpul mandatului Delors a fost elaborat Raportul-Cecchini întocmit de economistul și bancherul italian Paolo Cecchini despre „The Cost of Non-Europe”, în care a arătat care ar fi costurile nerealizării pieței interne.

⁴⁰ G-7 este format din statele cele mai puternic industrializate: Anglia, Franța, Germania, Italia, SUA, Canada și Japonia. Din G-7 + 1 face parte cu statut de observator și Rusia. G-24 grupează toate statele din CEE, AELS, Australia, Japonia, SUA, Canada, Noua Zeelandă și Turcia.